

doi:10.15421/171656

УДК 321.54+[327:316.4]

Плани Російської Федерації по розміщенню ядерної зброї в Криму: можливі наслідки для України та європейської безпеки

О.С. ВОНСОВИЧ

ПрАТ «Українсько-Польський вищий навчальний заклад «Центрально-Європейський університет», Київ, Україна

Авторське резюме

Стаття присвячена дослідженню можливих наслідків для України та європейської безпеки в разі розміщення Російською Федерацією ядерної зброї в Криму. Визначено, що в сучасних умовах конфронтації між Україною та Росією такого роду дії можуть ще більше ускладнити процес врегулювання ситуації на сході нашої держави і поставити під загрозу запровадження мирних ініціатив щодо відновлення конструктивного діалогу. З'ясовано, що приховування або небажання розголошувати справжні наміри Росії створює навколо кордонів України осередок невизначеності і небезпеки. Це напряму загрожує національній безпеці нашої держави і змушує продовжувати використовувати силовий чинник у відносинах з Російською Федерацією. Доведено, що Україні потрібно більший акцент робити на власній національній ідентичності та можливостях з метою доведення її самостійності щодо вирішення такого роду питань. Обґрунтовано тезу про те, що європейському співтовариству необхідно вже зараз вживати необхідних заходів для недопущення розвитку планів Російської Федерації щодо розміщення ядерної зброї в Криму. Це дасть можливість уникнути непорозумінь і створить підґрунтя для недопущення дестабілізації системи європейської безпеки.

Ключові слова: виклики; загрози; небезпека; співробітництво; заходи

Russian Federation's plans to deploy nuclear weapons in Crimea: the possible consequences for Ukraine and European security

O.S. VONSOVYCH

Private Joint Stock Company « Ukrainian-Polish institution of higher education» «Central European University», Kyiv, Ukraine

Abstract

The article investigates the possible consequences for Ukraine and European security in case of deploying by Russian Federation nuclear weapons in Crimea. It was determined that under current conditions of confrontation between Ukraine and Russia such actions could further complicate the process of resolving the situation in the east of our country and threaten the implementation of peace initiatives regarding the resumption of constructive dialogue. It was found that the reluctance to disclose or hide the real intentions of Russia produces around Ukraine's borders space of uncertainty and danger. This directly threatens the national security of our state and continue to make use of the power factor in relations with the Russian Federation. It is proved that Ukraine needs to do more emphasis on their own national identity and opportunities to prove its independence with regard to solving such questions. Substantiated the thesis that the European community should now take the necessary measures to prevent the development of the Russian Federation's plans regarding the deployment of nuclear weapons in Crimea. This will give the opportunity to avoid misunderstandings and create a ground to prevent the destabilization of the European security system.

Keywords: challenges; threats; danger; cooperation; measures

Планы Российской Федерации по размещению ядерного оружия в Крыму: возможные последствия для Украины и европейской безопасности

А. С. ВОНСОВИЧ

ЧАО «Украинско-Польское высшее учебное заведение «Центрально-Европейский университет», г. Киев, Украина

Авторское резюме

Статья посвящена исследованию возможных последствий для Украины и европейской безопасности в случае размещения Российской Федерацией ядерного оружия в Крыму. Определено, что в современных условиях конфронтации между Украиной и Россией такого рода действия могут еще больше усложнить процесс урегулирования ситуации на востоке нашей страны и поставить под угрозу внедрения мирных инициатив касательно возобновления конструктивного диалога. Выяснено, что скрытие или нежелание

© О. С. Вонсович, 2016

разглашать настоящие намерения России создает около границ Украины пространство неопределенности и опасности. Это напрямую угрожает национальной безопасности нашего государства и заставляет продолжать использовать силовой фактор в отношениях с Российской Федерацией. Доказано, что Украине нужно больший акцент делать на собственной национальной идентичности и возможностях с целью доказать ее самостоятельность касательно решения такого рода вопросов. Обосновано тезис о том, что европейскому сообществу нужно уже сейчас предпринимать необходимые меры по недопущению развития планов Российской Федерации касательно размещения ядерного оружия в Крыму. Это даст возможность избежать недоразумений и создаст основание для недопущения дестабилизации системы европейской безопасности.

Ключевые слова: вызовы; угрозы; опасность; сотрудничество; мероприятия

Постановка проблеми. Основною проблемою, яку досліджує автор у даній статті, – є визначення можливих наслідків для України та європейської безпеки від планів розміщення Російською Федерацією ядерної зброї в Криму. Дослідження даної проблеми є необхідним для усвідомлення небезпеки від такого роду дій. Грунтуючись на можливих наслідках, стає можливим вироблення відповідних дій та заходів щодо недопущення розвитку даної проблеми в більш широких масштабах.

Аналіз досліджень і публікацій. У даній статті автором були використані, переважним чином, матеріали вітчизняних ЗМІ, ґрунтуючись на яких автор зміг визначити можливі наслідки від розміщення Росією ядерної зброї в Криму. Також були використані зарубіжні матеріали з офіційного сайту Організації Північноатлантичного договору, Джеймстаунського фонду та матеріали ЗМІ.

Мета дослідження – проаналізувати та визначити можливі наслідки для України та європейської безпеки в разі розміщення Російською Федерацією ядерної зброї в Криму.

Виклад основного матеріалу. Плани Російської Федерації щодо розміщення ядерної зброї в Криму не можуть не хвилювати як українську владу, так і систему європейської безпеки. Такі амбіційні проекти створюють загрозу національній безпеці України, і, водночас, створюють підґрунтя для виникнення ряду нових викликів для європейської безпеки. Вони в черговий раз засвідчують продовження агресивної політики Росії із використанням елементів сили і залякування. В сучасних умовах конфронтації між Україною та Росією такого роду плани можуть ще більше ускладнити процес врегулювання ситуації на сході нашої держави і поставити під загрозу запровадження мирних ініціатив щодо відновлення конструктивного діалогу. Таким чином, дане питання потребує детального аналізу і дослідження.

Для того, щоб зрозуміти сутність, потрібно визначити основи даної проблеми. Все почалося в березні 2015 р., коли директор департаменту з питань нерозповсюдження і контролю над озброєннями Міністерства закордонних справ Росії М. Ульянов заявив: «Для вас это (Крым – прим. авт.) – часть Украины, для меня это – часть РФ, и, отвечая в качестве российско-

го дипломата, я могу сказать, что Россия имеет право размещать ядерное оружие на своей территории, если сочтет это необходимым, в любом регионе. О наличии ядерного оружия в Крыму сейчас (березень 2015 р. – прим. авт.) мне ничего неизвестно, о планах размещения его там я тоже ничего не знаю, но в принципиальном плане мы исходим из того, что такое право у нас есть, хотя, конечно, Киев считает иначе» [6]. Такі слова російського дипломата стали не тільки відправною точкою розвитку даної проблеми, але і заклали підвалини додаткового ускладнення російсько-українських відносин. Неоднозначність і, певного роду, розмитість даного висловлювання не дає можливості спрогнозувати на перспективу подальші дії російської сторони. Приховування або небажання розголошувати справжні наміри Росії створює навколо кордонів України осередок невизначеності і небезпеки. Це на пряму загрожує національній безпеці нашої держави і змушує продовжувати використовувати силовий чинник у відносинах з Російською Федерацією.

З іншого боку, посол з особливих доручень МЗС РФ Г. Берденніков заявив, що діючи в рамках своєї юрисдикції, Росія взяла на себе повну відповідальність за ядерні об'єкти, які знаходяться в своїх нових суб'єктах Федерації і має намір використовувати ці установки виключно в мирних цілях [1]. Ці слова також можна піддати сумніву, адже за прикриттям «мирних цілей» можуть стояти зовсім інші плани. Звичайно, якщо дані ядерні озброєння будуть використовуватись мирним шляхом, то це не буде настільки загрозливим чинником для національної безпеки України та для системи європейської безпеки. Але у випадку їх використання в іншій, немирній якості (наприклад в якості залякування чи погрози силою), це створюватиме зовсім іншу ситуацію, в якій рівень небезпеки зростатиме в разі і становитиме загрозу не тільки для України, але і для всього європейського регіону.

Генеральний секретар НАТО Й. Столтенберг засудив заяву М. Ульянова і заявив, що якщо Кремль реалізує свої загрози по розгортанню ракет з ядерними боеголовками в Калінінградській області і розміщенню ядерної зброї в Криму, це «в корні змінить баланс безпеки в Європі» [7]. Також він пообіцяв гаранту-

вати захист країнам Європи, а також потурбуватись про стабільність України [7]. Звичайно, іншої реакції від НАТО очікувати не потрібно, адже європейська безпека за останні роки стала одним із основних пріоритетів Альянсу, який все більше уваги приділяє укріпленню безпекового клімату в Європі. Тому такого роду заяви розцінюються ним як виклик європейській безпеці і створюють необхідність для вжиття відповідних заходів. Що стосується України, то тут, як завжди, лунають декларативні запевнення в гарантуванні безпеки. Виникає питання: а на яких підставах? Україна не є членом НАТО, відтак не може розраховувати на повноцінну підтримку. Виходить, якщо гарантії захисту і будуть мати місце, то, скоріше за все, «поверхневого» характеру, які в повній мірі не будуть здатні забезпечити зовні безпеку нашої держави. Отже, розраховувати на повноцінну практичну допомогу з боку НАТО в даній ситуації не доводиться. Все доведеться вирішувати власними силами. Реакцією президента України П. Порошенка на плани по розміщенню ядерної зброї в Криму стала його заява, яку він оприлюднив 2 квітня 2016 р. на прес-конференції у Вашингтоні: «Оскільки Крим є українською територією, ми дуже стурбовані можливим розміщенням, а згідно з інформацією нашої розвідки, це планує зробити РФ. Ми вимагаємо дуже послідовних та ефективних кроків світового співтовариства, щоб не допустити кардинального погіршення ситуації з безпекою в Чорноморському регіоні шляхом розміщення в Криму ядерної зброї» [4]. Також він виступив за те, щоб провести консультації з міжнародними партнерами щодо загрози розміщення Росією ядерної зброї в окупованому Криму [3]. Незрозумілою є першочергова орієнтація П. Порошенка на світове співтовариство та міжнародних партнерів. Як свідчить вищезгадана ситуація з НАТО не варто сподіватись на серйозну допомогу від міжнародних організацій. Чому світове співтовариство а не ми самі повинне опікуватись проблемами, які стосуються нашої держави? Що це: воєнна та політична слабкість української влади чи бажання вирішувати національні питання чужими руками? За останні роки ми вже поступово почали звикати до того, що хтось нам повинен допомагати. Так, ця допомога є, але вона має риторичний і декларативний характер: заяви і запевнення в підтримці лунають від міжнародних партнерів України майже на всіх самітах, конференціях, нарадах, зустрічах та інших видах зібрань, але коли справа доходить до практичного рівня тут і настає «сувора правда життя» – наша держава змушена самостійно вирішувати свої питання. Так само і у випадку із розміщенням ядерної зброї в Криму: в першу чергу потрібно покладатись на власні сили і можливості, а зовнішню допо-

могу визначати як допоміжний засіб. Позицією МЗС України щодо розміщення ядерних озброєнь Росією в Криму озвучив міністр закордонних справ України П. Клімкін 13 травня 2015 р.: «Размещение ядерного вооружения в Крыму – это было бы самым большим нарушением международного права со стороны Российской Федерации, в частности, договора о нераспространении ядерного вооружения. Я это неоднократно подчеркивал» [5]. В такому контексті ця заява сприймається як те, що ядерна зброя Росії вже розміщена в Криму. Подача позиції від міністра закордонних справ саме в такій формі може бути неправильно розтлумачена, що, в свою чергу, може мати негативні наслідки. Цю зброю тільки планується розміщувати, тому треба виходити із намірів, а не із постфактуму. Неправильне розуміння змісту може викликати серйозні колізії в процесі прийняття подальших рішень щодо цієї проблеми, а відтак – і до неправильних результатів. Тому потрібно більш уважно аналізувати і досліджувати всі заяви, висловлювання, позиції російської сторони щодо даної проблематики і об'єктивно їх оцінювати.

Що стосується можливих наслідків для України від розміщення ядерних озброєнь Росією в Криму, то потрібно визначити наступні:

- підвищення рівня небезпеки поблизу державного кордону, що може спровокувати виникнення нового осередку конфліктних протиріч;
- загроза національній безпеці України у вигляді ядерного примусу, шантажу чи залякування з боку Росії;
- ускладнення переговорного процесу навколо мирного врегулювання ситуації на сході України;
- ще більше наростання протиріч в офіційних українсько-російських відносинах;
- можлива поява нових територіальних претензій з боку Російської Федерації по відношенню до України;
- загострення відносин в економічній сфері;
- перешкодження інтеграції України до Європейського Союзу та НАТО;
- загроза національним інтересам та державному суверенітету України;
- поширення через Україну російського впливу на європейський простір;
- можливе забруднення природного середовища Криму токсичними речовинами від ядерної зброї.

Ось такими невтішними для нашої країни можуть бути результати від розміщення російських ядерних озброєнь в Криму. Для того, щоб цього не допустити потрібно бути обережними нашим офіційним особам у своїх висловлюваннях відносно даної проблематики. Також, потрібно, в першу чергу, враховувати власні можливості та потенціал для вирішення такої ситуації. Потрібно активізувати прак-

тичні дії та кроки на дипломатичному рівні з метою несилowego вирішення даного питання. Що стосується зовнішньої допомоги і підтримки, то їх потрібно розцінювати як допоміжні засоби і не визначати її в якості ключових інструментів. Отже, Україні необхідно більший акцент робити на власній національній ідентичності та можливостях з метою доведення її самостійності щодо вирішення такого роду питань. Інакше виникає ризик ототожнення національної ідентичності із західними (американськими) традиціями, що в перспективі може становити загрозу втрати національної самоідентифікації.

Що стосується впливу даної проблеми на європейську безпеку, то Європейський парламент засудив мілітаризацію кримського півострову і загрозу з боку Росії відносно розміщення ядерної зброї, що являє собою значну загрозу для регіональної, європейської та глобальної безпеки [2]. Взагалі потрібно сказати про те, що такими діями Росія планує поширити свій геополітичний вплив на європейський простір, ще більше прив'язавши його до євразійського. Найбільш ефективними інструментами для цього вона вважає силові. Саме за допомогою їх можна швидше вирішити стратегічно важливі питання на свою користь. Не завжди передбачається їх використання у відкритому вигляді: можливе використання в «латентній» формі (залякування, погроза, шантаж, тиск). Для зміцнення своїх позицій в Європі Російська Федерація, окрім політичних та економічних механізмів, останнім часом все більше вдається до воєнних підходів. Саме останні і становлять найбільшу небезпеку для європейської системи безпеки. Інша справа коли мова йде про звичайні озброєння (хоча і вони є не менш загрозливими, ніж ядерні), але у випадку із ядерними ситуація стає набагато проблематичнішою. Доводиться вдаватися до більш складних підходів відносно розуміння сутності намірів і виробляти відповідні заходи по недопущенню поширення впливу Росії на європейський простір.

Розміщення ядерної зброї в Криму також розцінюється як можливе «ведення загальної європейської війни», яка включає в себе можливість нанесення ядерних ударів з території Криму [9]. Такого роду розвиток подій в черговий раз підкреслює вірогідність виникнення серйозної небезпеки для Європи. Це також змушує НАТО активізувати свої зусилля для протидії агресивним планам Росії в контексті надання захисту своїм країнам-членам. Так керівництво НАТО заявило про те, що глибоко стурбоване заявами російського керівництва щодо можливого майбутнього розміщення ядерної зброї та засобів її доставки в Криму, яке розцінює як дестабілізуючий фактор [10]. Але поки що НАТО утримується від активних дій в цьому напрямку не вважаючи нинішній

стан даної проблеми як загрозу європейській безпеці. Така реакція може негативним чином позначитись у перспективі на системі європейської безпеки. Несвоєчасне вжиття превентивних заходів може стати результатом поширення даної загрози на європейський безпековий простір.

Помічниця держсекретаря США В. Нуланд заявила, що будь-яка спроба подальшої мілітаризації Криму буде дуже небезпечною і не залишиться без відповіді [8]. Так що найновіша війна в Європі тепер має військовий ядерний вимір, і територіальне охоплення цього ядерного виміру простягається до кордонів Польщі та Балтійського моря, що несе пряму загрозу європейській безпеці.

Отже, для європейської безпеки наслідками від розміщення Російською Федерацією ядерних озброєнь в Криму можуть бути:

- підпорядкування частини (а можливо і всієї) Європи євразійському геополітичному простору;

- посилення воєнного тиску на Європу;

- поява нових викликів і загроз європейській безпеці;

- ускладнення політичного, економічного та безпекового діалогу між Європою та Росією (можливе обопільне ужорсточення політики санкцій);

- можливе виникнення поблизу кордонів Європи нового джерела небезпеки (ядерної небезпеки);

- загострення геополітичного протиріччя між Російською Федерацією та Сполученими Штатами Америки навколо сфер впливу в Європі, що може призвести до дестабілізації внутрішньої ситуації;

- посилення воєнного напруження навколо Європи (розміщення комплексів ПРО, зосередження великої кількості озброєнь поблизу кордонів Європи, збільшення чисельності та масштабів різного роду навчань тощо);

- ускладнення за рахунок розміщення ядерних озброєнь ситуації навколо України, що неминуче позначиться на стані системи європейської безпеки;

- використання Росією методів погрози, залякування, тиску та шантажу з метою досягнення своїх стратегічних цілей та інтересів на теренах Європи;

- необхідність швидкого переформатування оборонної стратегії Європи відповідно до появи нових викликів та загроз ядерного характеру з боку Росії.

Виходячи з вищевикладеного, європейському співтовариству необхідно вже зараз вживати заходів для недопущення розвитку планів Російської Федерації щодо розміщення ядерної зброї в Криму. В першу чергу, потрібно зосередити увагу на дипломатичних заходах і засобах, які виключають можливість використання елементів сили. Саме мирний шлях повинен

стати основним у контексті вирішення даної проблеми. В разі того, якщо він не виявиться дієвим, доцільним буде перехід до воєнних заходів із залученням потенціалу НАТО. В будь-якому випадку, діалог з Росією щодо цього питання потрібно починати вести вже зараз з метою чіткого та реального розуміння змісту планів по розміщенню ядерної зброї в Криму. Це дасть можливість уникнути непорозумінь і створить підґрунтя для недопущення дестабілізації системи європейської безпеки.

Висновки. Підсумовуючи можливі наслідки для України та європейської безпеки від розміщення Російською Федерацією ядерної зброї в Криму, потрібно зауважити на тому, що в обох випадках має місце ряд загроз і викликів. Вони є різними, але в загальному відношенні становлять небезпеку для Європи в цілому. Розмитість і остаточна невизначеність планів не дає можливості спрогнозувати те, якими вони виявляться насправді і коли будуть реалізовані. Це перешкоджає виробленню чіткої стратегії дій і поведінки України та європейської сторони. Актуальним залишається дипломатичний діалог з Росією щодо детального і об'єктивного з'ясування намірів з метою недопущення поширення можливих негативних наслідків від розміщення ядерної зброї в Криму. Нинішній рівень даної проблеми можна визначити як теоретичний, адже конкретних дій з боку України та Європи не

вжито. Переважним чином все обмежується риторикою. Така ситуація не сприяє вирішенню, а навпаки затягує і ускладнює процес адекватної відповіді. Міжнародна реакція також залишається декларативною – НАТО обмежується заявами і не запроваджує конкретний план дій, що також не сприяє позитивному вирішенню. Отже, ця проблема залишатиметься небезпечною доти, доки по відношенню до неї не буде привернуто більше уваги.

Відносно наслідків потрібно зауважити на тому, що вони в перспективі можуть серйозно вплинути на безпекову ситуацію як в Україні, так і в Європі. Їх зміст сам говорить про себе. Ядерний чинник залишається одним із найбільш небезпечних на сьогоднішній день у світі. Виходячи з цього, потрібно зосередити увагу на недопущенні прояву цих можливих наслідків на практиці. Для цього необхідно більше уваги приділяти переговорному процесу і використовувати невоєнні засоби. Україна, як невід'ємна частина європейського простору, повинна позиціонувати себе як ключова країна в процесі вирішення питання щодо можливого розміщення Росією ядерної зброї в Криму. Саме від неї в перспективі залежатиме не тільки її власна безпека, але й загальний безпековий стан в Європі. Наша держава повинна докласти максимальних зусиль для того, щоб не допустити поширення ядерного впливу на європейський простір.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. В МИД РФ заявили, что будут использовать ядерные установки в Крыму только в мирных целях [Електронний ресурс] / 112.ua. – Режим доступу: <http://112.ua/politika/v-mid-rf-zayavili-cto-budut-ispolzovat-yadernye-ustanovki-v-krymu-tolko-v-mirnyh-celyah-236447.html> (11.06.2015). – Назва з екрана.
2. Европарламент осудил милитаризацию Россией Крыма и угрозы разместить на полуострове ядерное оружие [Електронний ресурс] / 112.ua. – Режим доступу: <http://112.ua/glavnye-novosti/evroparlament-osudil-militarizaciyu-rossiey-krymu-i-ugrozy-razmestit-na-poluostrove-yadernoe-oruzhie-289598.html> (04.02.2016). – Назва з екрана.
3. Порошенко выступает за проведение консультаций с международными партнерами в связи с угрозой размещения Россией ядерного оружия в Крыму [Електронний ресурс] / Интерфакс – Украина. – Режим доступу: <http://interfax.com.ua/news/political/334992.html> (02.04.2016). – Назва з екрана.
4. Порошенко: Крым – українська територія, ми дуже стурбовані можливим розміщенням там ядерної зброї РФ [Електронний ресурс] / 112.ua. – Режим доступу: <http://ua.112.ua/svit/poroshenko-krym-ukrainska-terytoriya-my-duzhe-sturbovani-mozhlyvym-rozmishchenniam-tam-iadernoi-zbroi-rf-302181.html> (02.04.2016). – Назва з екрана.
5. Россия превратила Крым в резервацию – Климкин [Електронний ресурс] / ZN,UA. – Режим доступу: http://zn.ua/POLITICS/rossiya-prevratila-krym-v-rezervaciyu-klimkin-175913_.html (13.05.2015). – Назва з екрана.
6. У Лаврова заявили, что РФ может разместить ядерное оружие в Крыму [Електронний ресурс] / УНІАН. – Режим доступу: <http://www.unian.net/politics/1054035-u-lavrova-zayavili-cto-mogut-razmestit-yadernoe-oruzhie-v-krymu.html> (11.03.2015). – Назва з екрана.
7. Ядерные угрозы России вызывают глубокую тревогу – Генсек НАТО [Електронний ресурс] / ZN,UA. – Режим доступу: http://zn.ua/WORLD/yadernye-ugrozy-rossii-vyzvayut-glubokuyu-trevogu-gensek-nato-177625_.html (28.05.2013). – Назва з екрана.
8. Austin G. Kaliningrad: Achilles' Heel for the West [Electronic resource] / The Globalist. – Access: <http://www.theglobalist.com/kaliningrad-achilles-heel-for-the-west/> (13.01.2015). – Title from screen.
9. Blank S. Why Is Russia Deploying Nuclear Weapons to Crimea? [Electronic resource] / The Jamestown Foundation. – Access: http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=43711&cHash=330e25b4e1372af93c72f67eaa1d5242#.V6bez02Iq70 (27.03.2015). – Title from screen.
10. Joint statement of the NATO – Ukraine Commission [Electronic resource] / Official website of North Atlantic Treaty Organization. – Access: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_119425.htm (13.05.2015). – Title from screen.

Стаття надійшла до редакції 09.06.2016

REFERENCES:

1. V MID RF zayavili, chto budut ispolzovat yadernye ustanovki v Kryimu tolko v mirnyih tselyah [The Russian Foreign Ministry said they will use the nuclear facilities in the Crimea is only for peaceful purposes]. 112.ua. Access: <http://112.ua/politika/v-mid-rf-zayavili-chto-budut-ispolzovat-yadernye-ustanovki-v-kryimu-tolko-v-mirnyh-celyah-236447.html> (11.06.2015) (in Russian).
2. Evroparlament osudil militarizatsiyu Rossiiy Kryima i ugrozyi razmestit na poluostrove yadernoe oruzhie [The European Parliament has condemned the militarization of the Russian Crimea and threats to place on the peninsula of nuclear weapons]. 112.ua. Access: <http://112.ua/glavnye-novosti/evroparlament-osudil-militarizatsiyu-rossiiy-kryima-i-ugrozyi-razmestit-na-poluostrove-yadernoe-oruzhie-289598.html> (04.02.2016) (in Russian).
3. Poroshenko vyistupaet za provedenie konsultatsiy s mezhdunarodnymi partnerami v svyazi s ugrozoy razmesheniya Rossiiy yadernogo oruzhiya v Kryimu [Poroshenko supports the holding of consultations with international partners, in connection with the threat of Russian nuclear weapons placement in the Crimea]. Interfaks – Ukraina. Access: <http://interfax.com.ua/news/political/334992.html> (02.04.2016) (in Russian).
4. Poroshenko: Krym – ukrayins'ka terytoriya, my duzhe sturbovani mozhlyvym rozmishchenniam tam yadernoyi zbroiy RF [Poroshenko: Crimea - Ukrainian territory, we are very concerned about the possible deployment of Russian nuclear weapons]. 112.ua. Access: <http://ua.112.ua/svit/poroshenko-krym-ukrainska-terytorii-my-duzhe-sturbovani-mozhlyvym-rozmishchenniam-tam-iadernoi-zbroi-rf-302181.html> (02.04.2016) (in Ukrainian).
5. Rossiya prevratila Kryim v rezervatsiyu – Klimkin [Russia has made a reservation in the Crimea - Klimkin]. ZN,UA. Access: http://zn.ua/POLITICS/rossiya-prevratila-krym-v-rezervatsiyu-klimkin-175913_.html (13.05.2015) (in Russian).
6. U Lavrova zayavili, chto RF mozhет razmestit yadernoe oruzhie v Kryimu [In Lavrov said that Russia may deploy nuclear weapons in Crimea]. UNIAN. Access: <http://www.unian.net/politics/1054035-u-lavrova-zayavili-chto-mogut-razmestit-yadernoe-oruzhie-v-kryimu.html> (11.03.2015) (in Russian).
7. Yadernye ugrozyi Rossii vyizyvayut glubokuyu trevogu – Gensek NATO [Nuclear threat Russia deeply troubling - NATO Secretary General]. ZN,UA. Access: http://zn.ua/WORLD/yadernye-ugrozyi-rossii-vyzyvayut-glubokuyu-trevogu-gensek-nato-177625_.html (28.05.2013) (in Russian).
8. Austin, G., 2015. Kaliningrad: Achilles' Heel for the West. The Globalist. Access: <http://www.theglobalist.com/kaliningrad-achilles-heel-for-the-west/> (13.01.2015)
9. Blank, S., 2015. Why Is Russia Deploying Nuclear Weapons to Crimea? The Jamestown Foundation. Access: http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=43711&cHash=330e25b4e1372af93c72f67eaa1d5242#.V6bez02Iq70 (27.03.2015)
10. Joint statement of the NATO – Ukraine Commission. Official website of North Atlantic Treaty Organization. Access: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_119425.htm (13.05.2015)

Вонсович Олександр Сергійович – кандидат політичних наук, доцент
ПрАТ «Українсько-Польський вищий навчальний заклад «Центрально-Європейський
університет»
Адреса: 01030, Київ, вул. Рейтарська, 19-А

Vonsovych Oleksandr S. – PhD in political science, associate professor
Private Joint Stock Company «Ukrainian-Polish institution of higher education «Central European
University»
Address: 19-A, Reitarska Str., Kyiv, 01030, Ukraine
E-mail: sefinrof@ipnet.ua

Вонсович Александр Сергеевич – кандидат политических наук, доцент
ЧАО «Украинско-Польское высшее учебное заведение «Центрально-Европейский
университет»
Адрес: 01030, Киев, ул. Рейтарская, 19-А